

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

127:2. 2007

Den konstruerade familjen

Cecilia Lindgren, *En riktig familj: adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917–1975*, Stockholm: Carlssons Bokförlag, 2006. 272 s. (Summary: A real family. Adoption, parenthood and "the child's best interest" 1917–1975.)

Adoption är inte bara något som direkt och indirekt berör många människor utan det väcker också ett intresse eftersom det utmanar våra föreställningar om vad en familj är. Adoption innebär att den biologiska relationen mellan föräldrar och barn ersätts av eller kompletteras med en socialt och legalt accepterad familjere-lation. Det är i vid mening en företeelse som kan spåras i en lång rad olika kultu-rer och tider. Ändå är den adoption som tillämpas i Sverige i dag en specifik form som utmärks av den tydliga regleringen i lag, statsmaktens inblandning i proces-sen och att den biologiskt grundade relationen nästan helt utbyts mot den socialt och legalt grundade relationen. Man kan kalla detta modern eller västerländsk adoption. Detta är historiskt sett en sen form. Sverige fick sin första adoptions-lagstiftning 1917 vid en tid då liknande lagar infördes i många länder i Europa och den anglosaxiska världen utanför Europa. Om denna den moderna adoption-ens historia i Sverige har Cecilia Lindgren skrivit en avhandling som följer ut-vecklingen fram till 1975, då lagstiftningen förändrats för att ta hänsyn till ök-ningen av internationella adoptioner.

En grundprincip i svensk adoptionslagstiftning har hela tiden varit att adoption-ens skall ske "för barnets bästa". Det är här som Lindgren tar sin utgångspunkt. Genom att granska hur detta vaga begrepp har fyllts med innehåll vill hon komma åt de underförstådda regler för familjebildning som legat till grund för verksam-heten. Ambitionen är att finna adoptionens föränderliga "rules for realness", ett begrepp som kanske kan översättas med "riktighetsregler" eller måhända hellre "verklighetsregler".

Lindgren är främst intresserad av de offentliga myndigheternas agerande och hur dessa tillämpat principen om barnets bästa. Avhandlingen består av fyra delundersökningar (kapitel 3–6). Den första behandlar lagstiftningen rörande adoption. De följande tre är uppbyggda runt tre punktstudier av adoptioner som handlagts vid Stockholm rådhusrätt/tingsrätt 1922–1924, 1956–1958 och 1973–1975. Undersökningarna koncentreras på nyfamiljsadoptioner. Under hela perioden förekom det att makar adopterade styvbarn eller att barnen placerades hos släktingar. Dessa adoptioner lämnar Lindgren åt sidan. Materialet komplet-teras med handledningar för adoptionsverksamheten.

Undersökningens resultat

Med lagen från 1917 infördes så kallad svag adoption. Banden till den biologiska familjen klipptes inte helt av, inte heller integrerades adoptivbarnet till fullo i adoptivföräldrarnas släkt. Det adopterade barnet fick adoptivfaderns namn och ärvde föräldrarna. Däremot ärvde det inte adoptivföräldrarnas övriga släkt, medan arvsrätten till de biologiska föräldrarna och deras släkt bestod. Adoptionen kunde hävas om adoptivföräldrar eller barn misskötte sig i relation till varandra.

Adoptionens införande i Sverige står i direkt samband med det tidiga 1900-talets oro över de utom äktenskap födda barnens situation. Adoptionslagen behandlades i ett sammanhang med 1917 års lagstiftning om utomäktenskapliga barn. Bättre situerade föräldrar utan biologiska barn skulle kunna överta vårdnaden av önskade barn som riskerade att växa upp under ogynnsamma förhållanden.

Under lång tid låg svårigheten i att hitta lämpliga adoptivhem åt barnen, varför staten var angelägen om att underlätta adoptioner. Därför underlättades 1944 möjligheterna att upphäva adoption, särskilt med hänvisning till sjukdomar som inte varit uppenbara vid adoptionstillfället. Men med tiden vände trenden. När abort och preventivmedel minskade antalet önskade barn i Sverige blev lösningen för många att söka sig utomlands för adoptioner. Från 1970-talet är detta den dominerande formen för adoption.

Samtidigt ändrades lagarna som reglerade adoption. Så kallad stark adoption infördes 1958. De band till de biologiska föräldrarna som tidigare bevarats klipptes nu helt av och adoptivbarn kom att ära på samma sätt som biologiska barn. Möjligheterna att häva adoption inskränktes och avskaffades helt 1970.

Lindgrens undersökningar av vem som lämnade barn för adoption och vem som tog emot dem visar på betydande förändringar mellan de tre undersökningsperioderna. Under det tidiga 1920-talet handlade adoption i hög grad om att fastställa redan existerande familjebildningar. Det var personer som redan vårdade barnen som fosterbarn som ansökte om adoption. Fyra av fem adoptivbarn var födda utom äktenskap och kom till de blivande adoptivföräldrarnas hem redan innan de var två år gamla. Adoptivföräldrarna var långt ifrån alltid välbeställda gifta par; även människor med begränsade ekonomiska resurser och utan särskild utbildning kunde adoptera. Ensamstående adoptivföräldrar förekom också. Det som var avgörande för möjligheten att få adoptivbarn var viljan att vårda och försörja ett barn. Det var de blivande föräldrarnas yttre beteende som granskades, hemmets prydighet och om de gav god vård åt sitt fosterbarn. Författaren talar om en *hängiven* familj.

I slutet av 1950-talet var situationen helt annorlunda. Adoptionen bekräftade inte längre en redan existerande relation utan var resultatet av medvetna placeringar där de allra flesta adoptioner gällde barn under två år. Liksom på 1920-

talet var barnen i allmänhet födda utom äktenskap (nio av tio) och mödrarna var unga – mer än en tredjedel var under 21 år. Hållningen till de biologiska föräldrarna var inte fördömande; snarare visade beslutet om adoption att de biologiska föräldrarna tog ansvar och gjorde vad som var bäst för barnet. Adoptivföräldrarna var nu alltid gifta. En tydlig förskjutning uppåt längs den sociala skalan hade ägt rum. Adoptivmödrarna som haft arbete förväntades i allmänhet sluta arbeta för att bli hemmafruar. Från att tidigare ha bedömts mest utifrån yttre beteenden försökte utredarna nu bedöma föräldrarnas inre egenskaper, deras förmåga att ge kärlek och ta ansvar, men också om adoptionen grundades på det enda acceptabla motivet, en genuin längtan efter barn.

Under denna tid var visserligen adoption betraktad som en fullt legitim form av familjebildning. Detta understryks också av att stark adoption infördes vid denna tid. Men samtidigt är det uppenbart att modellen för en familj var den traditionella kärnfamiljen, grundad på föreställningen om moderns avgörande roll. Normen för en familj hade blivit mer begränsande och man sökte också para ihop barn med adoptivföräldrar som man menade hade kunnat vara deras biologiska föräldrar. Man tog då bland annat hänsyn till ålder, utseende och intelligens! Om det på 1920-talet var hängivenheten och viljan att vårda som var avgörande, präglades 1950-talets adoptioner av en stark strävan efter *normalitet*. Adoption blev en andrahandslösning som så nära som möjligt skulle motsvara det biologiskt grundade idealet.

Vid den sista undersökningstidpunkten hade situationen än en gång förändrats radikalt. Nyfamiljsadoptioner av barn födda i Sverige hade nu blivit ovanliga, i stället var de flesta barnen födda utanför Sverige. Samtidigt var 1960-talet en tid då världen utanför Europa allt mer kom i fokus. Att ge barn från tredje världen ett hem i Sverige kunde betraktas som en insats för att avhjälpa nöden i världen. De internationella adoptionerna ökade hastigt. Samtidigt ändrades inställningen till vad som krävdes av en familj. Författaren menar att de krav som ställdes på en familj var att den var *social*, att den hade tillgång till goda nätverk av släkt och vänner. Barnen var inte bara beroende av den snäva familjekretsen utan av ett socialt sammanhang. Krav ställdes också på att familjen skulle vara *tolerant* och öppen för att acceptera avvikelser. Adoptivfamiljen skulle inte längre motsvara en normalfamilj och försöken att matcha barn och föräldrar uppgavs. När adoptionsrelationen blev uppenbar för var och en som såg föräldrar och barn tillsammans, var sådana försök givetvis meningslösa. Synen på moderns roll hade också förändrats. Modern förväntades inte längre sluta arbeta när adoptivbarnet anlände, och i stället för den tidigare betoningen av barnets relation till modern framhölls nu behovet av kärleksfulla relationer till flera vuxna. Samtidigt utgick man från att offentlig barnomsorg var normen. Synen på adoptivfamiljen speglade förstås de radikalt förändrade familjemönstren i Sverige – och Västvärlden – under denna tid.

Lindgren hävdar alltså att adoptionens verklighetsregler (*rules for realness*) under undersökningsperioden har gått från betoning av familjens hängivenhet, dess vilja att vårda, över en betoning av normalitet, en strävan att efterlikna den biologiska kärnfamiljen som norm, till en betoning av familjen som en del av ett större socialt sammanhang. En riktig familj blev adoptivfamiljen genom att motsvara dessa föränderliga normer.

Adoption svarade mot olika behov vid de olika tidpunkterna. På 1920-talet var det försörjnings- och omsorgsproblem som skulle lösas, på 1950-talet handlade det om att skapa stabila och trygga familjer för barn som saknade sådana och slutligen på 1970-talet var det ett familjebildningsproblem; hur skulle man kunna ordna barn åt svenska föräldrar? Denna utveckling är, påpekar författaren avslutningsvis, inte unik för Sverige. Utvecklingen i Sverige ligger mycket nära den i USA, som är bäst utforskad, och förklaringar kan därför inte utgå från det specifikt nationella.

Adoption har varit en institution med snabbt föränderliga legala ramar, men också med en hastigt föränderlig praktik. Lindgren har lyckats klarlägga denna i stort sett okända historia och gjort det i en form som är lättillgänglig. Hon skriver klart och redigt, utan onödigt ballast av vetenskaplig jargong. Boken är också föredömligt koncentrerad, vilket givetvis ökar möjligheten att boken skall bli läst och använd. Boken har intresse inte bara för den som vill studera adoption utan också för den som vill vidga sin kunskap om familjens föränderlighet under 1900-talet och om svensk socialpolitik.

De analyser Lindgren genomför av adoptionens verklighetsregler är skickligt gjorda. De kontroller jag kunnat göra mot tryckt källmaterial har inte gett mig anledning att ifrågasätta hennes tolkningar. Hon har också god förmåga att pedagogiskt lyfta fram sina resultat och inte minst fungerar de begrepp hon använder för att beteckna familjeidealen vid olika tidpunkter som ett bra sätt att profilera resultaten. Punktvisa kontroller av akribin visar att hänvisningar till litteratur och tryckt källmaterial fungerar alldeles utmärkt och även korrekturläsningen är bra. På denna punkt framstår boken som föredömlig. Helhetsintrycket av avhandlingen är alltså mycket gott.

Lindgren har valt att inrikta sig på de statliga och officiellt sanktionerade normerna för familj och adoption. Avgränsningar är förstås nödvändiga men i detta fall menar jag att den kan ha medfört att flera intressanta aspekter på adoption fallit bort. Utan alltför omfattande ytterligare empiriska undersökningar borde det ha varit möjligt att föra diskussionen om svensk adoptions historia vidare. En del av mina fortsatta reflektioner har med detta att göra. Men först vill jag ta upp två punkter som inte har med dessa avgränsningar att göra.

Teorianvändning

I bokens andra kapitel diskuterar Lindgren undersökningens teoretiska förutsättningar. Hon diskuterar begreppet styrning, reflekterar över begreppet stat och kommer i det sammanhanget in på Michel Foucault och diskussionen om *governmentality*, tar upp Reinhart Koselleck och hans begreppshistoria, diskuterar relationen mellan språk och verklighet och kommer avslutningsvis in på hegemonibegreppet. Mycket av det som skrivs här är både klokt och tänkvärt, men för läsaren blir det svårt att se vad dessa utgångspunkter får för konsekvenser för den fortsatta framställningen. Det är lätt att sympatisera med viljan att skriva en framställning som inte är överlastad med teoretiska begrepp, men det är inte lämpligt att överlåta åt läsaren att själv dra de slutsatser de teoretiska utgångspunkterna för med sig. I kapitelsammanfattningar eller åtminstone i slutsammanfattningen borde de teoretiska begreppen återkomma. Det vore också ett sätt att ge undersökningens resultat mer generell räckvidd. I befintligt skick framstår avhandlingen inte som teoristyrd. Den består huvudsakligen av en skickligt genomförd textanalys, främst styrd av begreppet *rules of realness*, ett begrepp som i sin tur inte är teoretiskt genomlyst.

Användningen av tidigare forskning

Till avhandlingens förtjänster hör att internationell forskning har använts. Även om denna, som så ofta är fallet, är engelskspråkig och berör förhållanden i anglosaxiska länder, främst USA, så ger det ändå Lindgren möjlighet att sätta in den svenska utvecklingen i ett jämförande sammanhang.

Svensk historisk forskning om adoption är mycket sällsynt. Därför är det så mycket mer förvånande att ett av de få historiska arbeten som faktiskt finns inte diskuteras mer utförligt. Detta gäller Barbro Nordlöfs *Svenska adoptioner i Stockholm 1918–1973* (2001).¹ Nordlöfs undersökning baseras på barnavårdsnämndens adoptionsakter. Bokens analys är kanske inte så avancerad men Nordlöf genomför en socialhistorisk kartläggning av biologiska föräldrar och adoptivföräldrar, något som Lindgren också gör. Det är därför svårt att förstå varför inte en jämförelse görs, särskilt som resultaten delvis inte överensstämmer med varandra.

Till exempel finner Lindgren att 81 procent av barnen på 1920-talet är födda utom äktenskap, men enligt Nordlöf gäller detta samtliga barn födda före 1950-talet. De biologiska mödrarna är inte heller lika unga enligt Nordlöf som enligt Lindgren. När det gäller adoptivföräldrarna ger Lindgren en ganska entydig bild av en över tid högre social ställning. Efter att på 1920-talet ha haft en stor social spridning, där även familjer som levde under anspråkslösa förhållanden kunde adoptera, så blev adoption allt mer något som företrädesvis engagerade föräldrar

1. En sökning på "adoption" i *Svensk historisk bibliografi* gav bara ett nedslag utöver Nordlöfs arbete, nämligen Anu Pylkänen, "Substitute Children and Adoption in Finnish Legal History", *Scandinavian Journal of History* 1995. Detta arbete berör äldre tid men kunde likväl ha nämnts i bakgrundsteckningen.

i författarens två högsta socialgrupper. Med tanke på att det efterhand förefaller ha blivit lättare att hitta adoptivföräldrar tycks detta logiskt. Nordlöfs siffror ger emellertid en helt annan utveckling, där andelen från socialgrupp 1 ökar något till 1930-talet men sedan faller, för att under den sista perioden ligga under 1920-talets nivå. "Socialgrupp 3" håller i stort sett ställningarna men når sin största andel på 1940-talet.

Skillnaderna kan möjligen ha ett samband med att de två undersökningarna inte täcker identiska grupper. Medan Lindgren studerar barn som fick adoptivföräldrar i Stockholm, studerar Nordlöf barn som hade biologiska mödrar i Stockholm. Men det är svårt att tro att detta är en tillräcklig förklaring. Uppmärksamheten måste då riktas mot det sätt som den sociala indelningen har gjorts. Lindgrens presentation av tillvägagångssättet (s. 64) är, liksom Nordlöfs, knapphändig. Att mäta förskjutning av social bakgrund över tid är dessutom metodiskt knepigt. Dels förutsätter det att en social kategorisering är stabil över tid, att samma titel har ungefär samma ställning i en hierarki. Dels förutsätter en sådan mätning att de sociala grupperna andel av befolkningen är oförändrad över tid. Ingetdera antagandet är självklart. En bedömning av den sociala rekryteringen skulle egentligen förutsätta att vi kände till hur totalbefolkningen i Stockholm fördelade sig på de sociala grupperna. Det här är inte lättlösta problem, men en utförligare diskussion av dem hade varit önskvärd.

Lindgren kunde också ha dragit nytta av tidigare forskning där huvudsyftet varit att utvärdera adoptionens följder för barnen. Så ger till exempel Michael Bohman en mycket tydlig bild av den dramatiska klasskillnaden mellan biologiska föräldrar och adoptivföräldrar. Resultaten avser sannolikt 1950-talet och ger ingen möjlighet att följa utvecklingen över tid.²

Min poäng med att lyfta fram användandet av tidigare forskning är inte att hävda att Lindgren har fel. Däremot vill jag understryka att hon å ena sidan borde ha utnyttjat redan befintlig forskning och förhållit sig till avvikande resultat, å andra sidan att det är viktigt att tydligt redovisa metodiken vid kvantitativa undersökningar så att det blir möjligt att diskutera i vilken utsträckning olika resultat beror på olika tillvägagångssätt.

Valet av källmaterial

En konsekvens av fokuseringen på de offentligt manifesterade normerna är att författaren inte valt det källmaterial som innehåller den fylligaste informationen om adoptioner. Hon har i stället valt det material som varit tillgängligt vid domstolarna i samband med de formella adoptionsbesluten. Det faktiska avgörandet skedde dock i barnavårdsnämnd eller socialnämnd. Domstolen var skyldig att höra dessa organ och följde i realiteten deras rekommendationer. Lindgren moti-

2. Michael Bohman, *Adoptivbarn och deras familjer*, Stockholm 1973, s. 63, 72f.

verar sitt val av källor med att hon velat komma åt de normer som manifesterats vid den tidpunkt där det formellt giltiga beslutet fattats, men avgränsningen har sitt pris.

Särskilt sedan de internationella adoptionerna börjat blev den viktigaste granskningen av adoptivföräldrarna den hemutredning som var en förutsättning för rätten att genomföra en adoption. I domstolen har denna tydligen inte funnits bilagd. Här finns bara en betydligt kortare utredning som gjorts sedan barnet placerats som fosterbarn hos de blivande adoptivföräldrarna. Detta gör också att underlaget för avhandlingens slutsatser inte blir enhetligt över tid och förklarar säkerligen en del iakttagelser som görs i analysen av familjenormerna på 1970-talet. Författaren saknar en "värdering av hur hemmet såg ut och sköttes som förekom tidigare" (s. 193). "Intressant nog kommenterades inte föräldrarnas personlighet eller deras relation till varandra. Inte heller uppgavs deras motiv för att adoptera." (s. 195) "Det är anmärkningsvärt att flera [...] bedömningsaspekter [...] inte togs upp i yttrandena." (s. 196) Detta är nog inte förvånande. Sådant återfinns säkerligen i hemutredningarna. Förändringen består sannolikt inte i att viljan att bedöma dessa förhållanden minskat, utan snarare i att värderingen återfinns i annat källmaterial.

Även om Lindgren har ett konsekvent argument för sitt materialval, saknar jag en utförligare diskussion av de olika källmaterialens för- och nackdelar och också en diskussion av vilka konsekvenser de gjorda valen får för resultaten.

Tolkningen av förändringens drivkrafter

Kurvan över antalet adoptioner i Sverige visar att adoptionerna under Lindgrens undersökningsperiod var som flest strax efter andra världskriget varefter en nedgång började. För att kunna tolka utvecklingen hade det varit önskvärt med en delundersökning också på 1940-talet. Det tidiga 1920-talet kännetecknades av att redan tidigare etablerade fosterfamiljer omvandlades till adoptivfamiljer. Vid Lindgrens nästa delundersökning på 1950-talet har adoptionsfrekvensen redan avtagit och allt färre barn födda i Sverige kommer i fråga för adoption. Någon hjälp att förstå hur adoptivfamiljer bildades däremellan får vi alltså inte i avhandlingen. Valet av mätpunkter är motiverat av lagstiftningen och hör alltså samman med fokuseringen på staten och det offentliga. Det är en legitim avgränsning men innebär en insnävning som gör det svårare att förstå adoption som samhällsfenomen.

Det är en risk att statens roll överbetonas när dess verksamhet står i centrum. Lindgren skriver: "I lagstiftning och parlamentariskt arbete drogs linjerna upp för vad adoption skulle innebära och hur den skulle tillämpas. Där sattes agendan för verksamheten inom vilken nya familjer bildades." (s. 57) Det behöver förstås inte betyda att författaren ser staten som drivande när det gäller adoption, men det blir lätt intrycket av avhandlingen när andra perspektiv inte diskuteras. Detta

särskilt som mycket pekar på att staten snarast anpassat lagstiftningen till de praktiker som redan utvecklats. Tre exempel tycks mig tala för detta.

För det första visar Lindgren hur den tidiga tillämpningen faktiskt bara bekräftade familjebildningar som redan ägt rum, i huvudsak utanför statens kontroll. Fosterbarnslagstiftningen var påtagligt outvecklad.

För det andra motiverades införandet av stark adoption med att kontakterna med den biologiska familjen redan brutits i de faktiskt etablerade adoptivfamiljerna. Detta skedde bland annat genom så kallade in blanco-adoptioner där den biologiska modern (som det vanligen rörde sig om) medgav att adoption skulle ske till för henne okända adoptivföräldrar. Det var inte så lagstiftarna hade tänkt sig förfarandet men det hade accepterats i en dom från Högsta domstolen. Det är adoptionspraktikerna som driver staten framför sig.

För det tredje är det tydligt att regleringen av internationell adoption i hög grad växte fram som ett svar på en redan pågående aktivitet bland vuxna som sökte barn utomlands. Staten var tvingad att finna former att reglera en redan pågående verksamhet.

För mig är det alltså rimligt att tro att praktiken utanför statens kontroll är helt central för att förstå utvecklingen. Lindgrens val att fokusera på den offentliga regleringen lämnar detta delvis utanför blickfånget.

Biologi och riktiga familjer

Det är tydligt att ett av de förhållanden som gör adoption allmänt intressant är att den utmanar våra föreställningar om biologins roll i samhället. Är familjen en naturlig samhörighet grundad på biologi eller är familjen egentligen en social konstruktion som hålls samman av annat än blodsband? Den förra uppfattningen torde vara dominerande i vår kultur. Men ser man historiskt på detta fenomen är saken inte så enkel. Tim O'Shaughnessy pekar på att begreppet fader (*pater*) i äldre tid snarast markerade husbondens auktoritet i hushållet än den biologiska fadern. Hushållet kunde sättas samman av tjänstefolk och andra inneboende.³ Börje Hansen har hävdad att familjen i vår mening inte skapas i Sverige förrän 1700-talet. Å andra sidan var blods- och släktband viktiga, särskilt när det gällde arv. Särskilt inom adeln betonades blodsbanden och att släktlinjen bara kunde föras vidare genom söner.

Lindgren tar förstas upp denna diskussion. Några gånger gör hon det i direkt anslutning till Julie Berebitsky, som har hävdad att adoption har en "potential att vidga den kulturella definitionen av familj" (s. 112). Denna potential kom dock inte att realiseras eftersom man inom adoptionsverksamheten gjorde allt som var möjligt för att efterlikna den biologiska familjen (s. 137, 158). Men uppslaget från Berebitsky fullföljs inte. I förlängningen av denna tankegång kunde man hävda att

3. Tim O'Shaughnessy, *Adoption, social work and social theory*, Aldershot 1994.

de internationella adoptionerna i högre grad utmanade den biologiska normen. Tyvärr för Lindgren inte denna diskussion vidare. Enligt min uppfattning är det dock inte säkert att utvecklingen följt en sådan rak linje från biologi till kultur.

Man kanske rentav skulle kunna hävda att den biologiska normen är starkare i dag än den var för hundra år sedan. Det var 1917 uppenbart att familj var en social konstruktion. Familjen konstituerades av lagen, inte av biologin. Detta markerades tydligt i bruket att kalla barn födda utom äktenskap för "oäkta". De rymdes inte inom tidens verklighetsregler. Längre kunde de inte ens arva sin biologiska moder. Tydligt markerades detta vid adoption då den biologiska faderns band till barnet inte heller 1917 gav upphov till någon socialt och legalt erkänd rättighet. I den meningen är utjämningen av rättigheter mellan barn oberoende av makarnas civilstånd en *ökad* markering av de biologiska bandens betydelse.

Man kan också fråga sig om inte dagens allt mer utbredda biologism också är ett hot mot familjebildning som inte är biologiskt grundad. Barnets rätt till sitt ursprung betonas allt mer, och kritiker av modern adoption ser denna som ett övergrepp som berövar barnet dess kultur och tillhörighet. Medias intresse för adoptioner rör nästan uteslutande adoptivbarnens relationer till sina biologiska föräldrar, deras *ursprung*. Utvecklingen är å andra sidan inte entydig. I dag kan även homosexuella prövas för adoption och införandet av partnerskap för homosexuella bidrar förstås till en utmaning av den biologiska familjenormen. Det råder alltså starka brytningar runt dessa frågor och det är inte lätt se att vilka tendenser som kommer att segra. Det hade varit intressant om Lindgren fullföljt anslaget hon berört i anknytning till Berebitsky.

Avslutningsvis vill jag betona att helhetsintrycket av Lindgrens avhandling är positivt. Jag har visserligen kritiska synpunkter på valet av källmaterial, användningen av en del tidigare forskning och den socialhistoriska analysen av socialgruppstillhörighet. Fokuseringen på staten och det offentliga har, menar jag, gjort att tolkningen av adoption blivit snävare än vad som varit nödvändigt. Men Lindgren har vunnit tydliga och intressanta resultat och presenterat dem på ett lättillgängligt sätt. Det är en bok som förtjänar en större läsekrets än många avhandlingar får, inte minst bland personer som direkt berörs av adoptioner och som skulle ha glädje – kanske rentav nytta – av att känna till mer om deras förälderliga historia.

*Lars Edgren**

* Fakultetsopponent